

Verkiezingsonderzoeken, wat zijn ze eigenlijk waard?

„Het voorspellen in verkiezingsonderzoeken voordat een verkiezing plaats vindt, is een vrij nutteloos soort prognose. Beslissingen worden er niet op genomen, en terecht; enige tijd later heeft men zekerheid.”

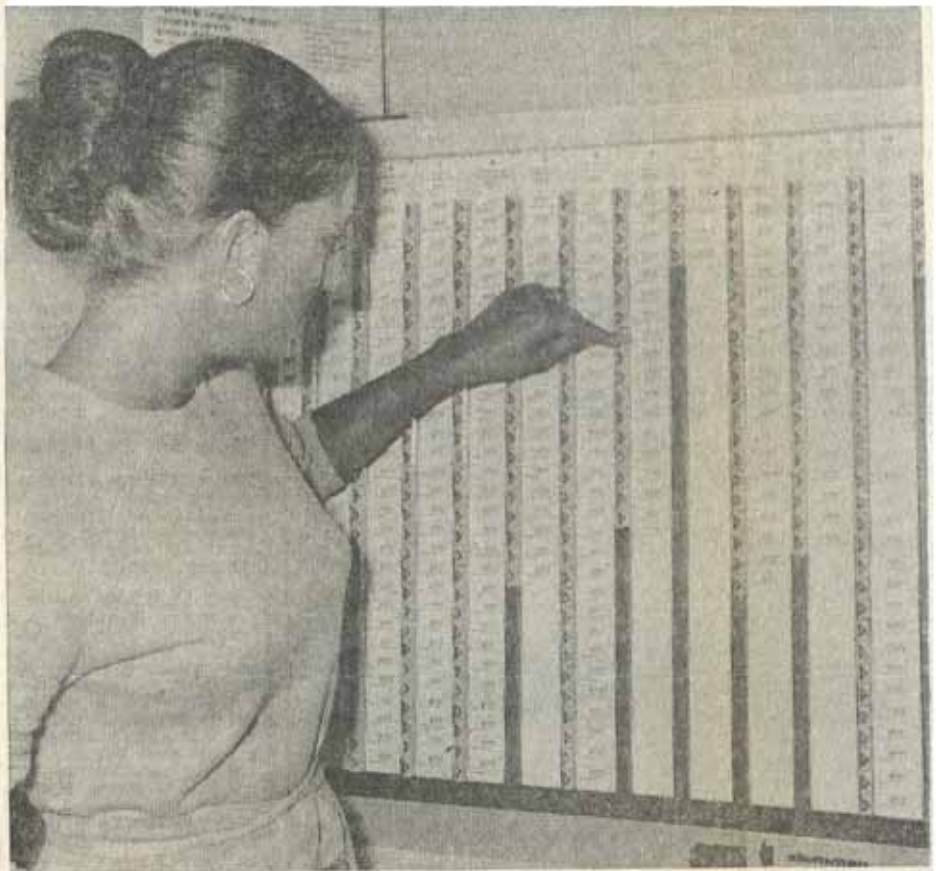
Dat zegt J. Stapel van het NIPO (Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie en het Marktonderzoek) wanneer we met hem praten over het nut van verkiezingsenquêtes. Het lijkt 'n ietwat vreemde reactie, een koopman die van zijn eigen waar zegt dat ze niet goed is.

van een onzer redacteurs

Of is het valse bescheidenheid, dat in het gehele beroep van verkiezingsonderzoeker voorkomt?

Want zijn collega's J. Lagendijk (Delta-Lagendijk-enquête) en drs Ophoff (NV v.h. Nederlandse Stichting voor de Statistiek) zijn het gloeiend met hem eens. Ophoff voegt eraan toe: „Het enige dat verkiezingsenquêtes of liever gezegd steekproeven doen, is dat ze proberen aan te geven of er een ontwikkeling gaande is in het politiek stemgedrag van de Nederlandse kiezer en in welke richting die ontwikkeling gaat”.

De reactie van de socioloog De Hond gaat nog verder dan die van zijn collega's. Maurice de Hond is een onderzoeker die „slechts” de cijfers van het NIPO bewerkt met een eigen methode. Hij zegt: „De cijfers van verschillende verkiezingssteekproeven zijn onbetrouwbaar en onnauwkeurig. Ik maak me bij iedere presentatie van nieuwe cijfers boos op de strakke conclusies en uitspraken die op grond van kleine verschuivingen worden gedaan”.

● DE STEMMACHINE is in ons land nog altijd niet ingebourperd. Stemmen doe je met een rood potlood en niet met een automaat.

waarom dan?

Rare jongens, die onderzoekers. Werken aan iets waarin ze zelf niet geloven. Het waarom hiervan ligt echter bij nader inzien nogal voor de hand. De onderzoeksbureaus worden ervoor betaald, en de verkiezingssteekproeven zijn in feite niet zo belangrijk.

Ze vormen een klein onderdeel dat geschoven is tussen andersoortige en uitgebreide enquête over allerlei verbruiks- en gebruiksartikelen. Pellingen, gedaan in opdracht van grote bedrijven die

veel geld over hebben om te weten hoe goed hun zeep of wasauto-maat verkocht wordt.

De verkiezingsvragen worden tussen deze vragen door gesteld. Een vluggertje in een gemengde enquête, wat in vaktaal een omnibus-enquête heet. En zoals vaak gebeurt met een vluggertje, haalt het niet de toets der kritiek. Drs. Wil Foppe, wetenschappelijk medewerker aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en bekend criticus van verkiezingsonderzoeken, zegt: „Dit tussenschuiven kan helemaal niet, omdat de samenstelling van de ondervraagden bij deze omnibus-enquêtes anders is dan die moet zijn bij een enquête waar alleen maar vragen worden gesteld over verkiezingen”.

correcties

Kenmerkend is de reactie van een van de oprichters van het NIPO, Jan Stapel. „Ja, natuurlijk is de samenstelling van de ondervraagden bij een gerichte steekproef naar de politieke voorkeur van de kiezers anders. Daarom passen we ook correcties toe. Daar komt bij dat het apparaat voor een opinieonderzoek hetzelfde is als dat van een marktonderzoek. En er zijn niet alleen opdrachtgevers voor marktonderzoeken maar ook voor opinieonderzoeken”.

Geld stinkt niet, daar komt het op neer. Daarom kunnen vragen over zeepoeders en partijen door elkaar heen lopen. De AVRO betaalt de verkiezingsenquêtes van Lagendijk. NIPO werkt in opdracht van verschillende politieke partijen (en o.a. sinds 1968 voor de VARA). De Stichting voor de Statistiek doet de onderzoeken in eigen beheer.

niet representatief

— *Wat mankeert er nu aan de samenstelling van de ondervraagden in de omnibus-enquête?*

Foppen: „Het beeld van de ondervraagden in deze enquêtes is bij lange na niet representatief voor het beeld van de Nederlandse kiezer op 25 mei, de dag van de Tweede-Kamerverkiezingen. En dat is toch wel een eerste vereiste bij iets wat gebracht wordt als een echte verkiezingsenquête. Vragen over huishoudelijke artikelen worden immers alleen in huishou-

dens gesteld, waarin de vrouw vooral belangrijk is als ondervraagde, omdat zij volgens de fabrikanten nog altijd degene is die zeep en dat soort produkten koopt”.

Het is dan ook niet verwonderlijk, dat er een sterke oververtegenwoordiging is van vrouwen in de enquête Mannen, werkende jongeren of alleenstaanden zijn daarentegen sterk ondervertegenwoordigd. Toch vormen deze groepen nog altijd een belangrijk gedeelte van de Nederlandse kiezers.

En dit is niet de enige afwijking in de enquêtes. Er zijn ook verschillen met bijvoorbeeld de werkelijke bevolkings spreiding, opleiding en leeftijdsopbouw van de bevolking. Om nu toch een zo getrouw mogelijk beeld te krijgen van de kiezersgroep op 25 mei, wordt een aantal correcties toegepast.

herwegen

De Stichting voor de Statistiek heeft er een bepaalde naam aan gegeven, vertelt drs. Ophoff. „Herwegen noemen we de correctie. En dat betekent dat we de voorkeuren van vrouwen minder zwaar laten tellen wanneer er te veel vrouwen in de enquêtes vertegenwoordigd zijn”.

Ondanks dat het NIPO ook op deze manier herweegt, zijn de uitslagen van dit bureau anders dan die van de Stichting. Het NIPO heeft bijvoorbeeld zeer regelmatig een hoger percentage stemmen voor de PvdA.

Ophoff schrijft dit toe aan onder meer de inhoud van de vraagstelling. „Bij ons op het enquêteformulier kunnen de mensen hun voorkeur uitspreken voor de progressieven, het CDA, de VVD of overige partijen. Bij het NIPO

kunnen ze echter over iedere partij afzonderlijk hun voorkeur uitspreken. De mensen die nu in onze enquête nog niet weten op welke partij ze straks gaan stemmen, vullen meestal in dat ze het nog niet weten. Misschien wel omdat de keuzemogelijkheid bij ons kleiner is. En dit beïnvloedt het eindresultaat natuurlijk enorm. Daar komt bij dat de PvdA over het algemeen te hoog in alle enquêtes zit. Ik denk dat dat komt doordat de PvdA veel stemmen trekt uit de sociaal lagere milieus. Bij deze mensen treedt vlak voor de verkiezingen een soort vervreemding op waardoor ze niet aan de verkiezingen deelnemen. Een gevoel dat de partijen niet meer geïnteresseerd zijn in hun mening maar alleen in hun stem. Maar ja, die mensen zijn dan wel meegeteld in de enquêtes".

beginselvast

Wta opvalt in de enquêtes van Lagendijk, is dat de percentages van de kleine partijen vrij nauwkeurig overeen komen met de werkelijke verkiezingsuitslag. Kleine partijen zijn in Nederland meestal beginselvaste partijen, en het is bekend dat aanhangers van deze partijen niet graag aan een ander vertellen naar welke partij hun politieke voorkeur uitgaat.

Lagendijk heeft er een speciale techniek op gevonden. „Deze drempel hebben we weggewerkt door een systeem waarbij de enquêtrice werkt met enveloppen. De ondervraagde krijgt zo'n envelop en een stembiljet waarop alle partijen staan die aan de komende verkiezingen meedoen. Als de kiesvraag is gesteld, vult de geënquêteerde het stembiljet in en geeft deze in de dichtgeplakte envelop terug. Op die manier is persoonlijke anonimiteit gewaarborgd, en dat is waarschijnlijk de reden waarom we goed zitten met de kleine partijen".

'Rooie Haan'

Maurice de Hond doet zelf geen onderzoeken, maar corrigeert de cijfers van het NIPO. Cijfers die eigenlijk alleen maar bestemd waren voor de VARA en niet gepubliceerd mogen worden. Maar door de verwevenheid van functies van Jan Nagel, als bestuurslid van de VARA en eindredacteur van het

VARA-programma „In de Rooie Haan" zijn deze cijfers, in een bewerkte vorm, één keer in de maand te horen in het zaterdagmiddagprogramma.

„Ik herweeg de percentages van partijvoorkeur in de enquête op de werkelijke percentages die de partijen kregen bij de laatste verkiezingen", aldus De Hond. „Daarnaast corrigeer ik de verschuivingen van de partijen in de opeenvolgende enquête. Deze correctie staat tegen de achtergrond dat ongeveer 70 procent van de kiezers traditioneel stemt. Dat wil zeggen dat ze niet zo snel van partij zullen veranderen. Vooral bij een partij met een vaste aanhang als het SGP, kan het dus nooit voorkomen dat in twee opeenvolgende enquête een verschuiving optreedt van drie naar één procent. Toch zie je in de NIPO-enquêtes dit soort verschuivingen regelmatig voorkomen".

Volgens De Hond omdat zo'n partij niet werkelijk stemmen verliest, maar omdat de samenstelling van de steekproef op grond van grove onnauwkeurigheden iedere week enorm verschilt. „Om nu de invloed van deze verschuivingen tegen te gaan, neem ik het gemiddelde van de laatste 16 weken en herweeg dit op de percentages van de nieuwe steekproef".

invloed

Wanneer het woord verkiezingsonderzoek valt, wordt vaak beweerd dat deze een enorme invloed hebben op het kiezersgedrag. Vooral de in de enquête winnende partijen zouden er wel bij varen. Er zijn zelfs mensen die zeggen dat enquêtes daarom alleen al niet gepubliceerd zouden moeten worden.

Drs. Ophoff van de Stichting voor de Statistiek zegt er dit van: „Ik denk dat de invloed van enquêtes erg klein is op 't publiek dat straks naar de stembus gaat. Voor politici zijn ze daarentegen erg belangrijk. Ik weet nog hoe Wiegel zei na de eerste presentatie van de Rooie-Haancijfers dat het tijd werd dat een aantal CDA'ers de ogen open moesten gaan. Dat ze nu toch wel moesten beseffen dat Nederland een ander beleid wilde.

Nou, dat zijn toch krachtige en duidelijke uitspraken die je niet vaak hoort. Ik ken ook een kamerlid dat bij iedere enquête eerst de percentages van de PvdA en het CDA naast elkaar legt, dan die van het CDA en de VVD, en dan zegt dat het jammer is maar dat het er nog steeds niet in zit".

Ook Lagendijk vindt dat opiniepeilingen weinig invloed hebben op de kiezer. Op de kritiek dat ze gepubliceerd worden, zegt hij: "Daarmee zeg je eigenlijk ook dat de vrijheid van meningsuiting beperkt moet worden. Ik kan me niet voorstellen dat zoiets de bedoeling is".